

exklusivt

ETT NYHETSREV FRÅN STRÖM & GULLIKSSON OCH ADVOKATBYRÅN GULLIKSSON

NR 1/08

Vilse i upphovsrättens snårskog?

© Foto: iStockPhoto
© Montage: Jan Emzén

Debatten om upphovsrätten blir alltmer infekterad och känslorna svallar häftigt. Samtidigt visar mätningar att fildelningen har fått starkt fotfäste i Sverige. Enligt en undersökning genomförd av Statistiska Centralbyrån 2006 ägnar sig hela 1,3 miljoner svenskar åt fildelning. Vad är rätt och vad är fel? Låt oss ta en titt på upphovsrättens utveckling och göra ett försök att reda ut begreppen.

Nu åtalas flera av personerna bakom fildelningssiten The Pirate Bay. Regeringen förbereder en lag mot fildelning av upphovsrättsskyddat material. Denna ska tvinga nätoperatörerna att lämna ut namnen på kriminella fildelare. Sju moderata riksdagsmän går dock emot partipiskan och vill avkriminalisera fildelningen. Samtidigt har EU-domstolen bedömt att direktivet om personlig integritet och elektronisk kommunikation väger lika tungt som det nya sanktionsdirektivet för skydd av upphovsrätten.

– Det finns en falang som hävdar att upphovsrätten ska vara mer eller mindre fri och att verk ska få mångfaldigas och distribueras utan hinder av någon ensamrätt. På andra kanten finns grupper som vidhåller att den som skapar något har rätt till ersättning och ska besluta om dess mångfaldigande och spridning, säger Jonas Gulliksson på Advokatbyrån Gulliksson.

– Enligt min uppfattning är det senare en självklar princip. Ett tungt vägande skäl är att du som skapare av ett alster ska våga ge ut, mångfaldiga och sprida ditt verk. Men det är viktigt att inse att digitaliseringen totalt har förändrat villkoren för skapande och kunskapsspridning. När ett verk inte längre är bundet till ett fast fysiskt föremål, blir äganderätten svårare att definiera. Det var lättare när upphovsrätten mest handlade om konstverk, tryckta böcker, noter, filmer och grammofonskivor.

I det antika Rom fanns det inte någon upphovsrätt i egentlig mening. Man värderade visserligen det andliga arbetet högt, men författare gavs inte rätt att begära någon ersättning för sina prestationer. Därför skapades istället möjligheten att tillägna en mecenat ett verk, varvid författaren uppbar ett så kallat honorarium. Ordet lever kvar i det svenska ordet honorar.

Boktryckarkonsten, som hade lika stora omvälvande effekter som den digitala revolutionen, gav nya

möjligheter att ekonomiskt utnyttja litterära alster. Vid 1500-talets början erkändes för första gången författarrätten i Venedig. Skyddet gavs i form av ett så kallat privilegium. Motiveringen till skyddet var att boktryckaren och förläggaren skulle känna trygghet i utgivning av verket, vilket var förbundet med stora kostnader och risker.

– Detta bärande argument för en upphovsrätt är egentligen inte särskilt starkt idag, med tanke på den kostnadseffektiva spridning av verk som kan äga rum över Internet eller i digital form. Faktum kvarstår dock, att det är en månghundraårig och väl genomtänkt ideologi som ligger bakom upphovsrättens och immaterialrättens uppkomst och utveckling.

Regelverk i förändring

I Sverige växte författarrätten fram ur ett boktryckare- och förläggarskydd från 1700-talet. Tryckfrihetsförordningen, som antogs år 1810, gav författaren en för tiden obegränsad rätt till sitt alster, vilket skulle vara orimligt i dagens samhälle. Några år senare begränsades rätten till att gälla under författarens livstid och 20 år efter hans död. År 1877 bestämdes skyddstiden till 50 år efter författarens död och år 1919 minskades den till 30 år.

Den nuvarande upphovsrättslagen från 1960 har kontinuerligt anpassats för att kunna möta företeelser som inte kunde förutses när lagen skrevs. Ursprungligen var skyddstiden 50 år, men 1995 förlängdes den till 70 år. Från början omfattade lagen skydd för litterära eller konstnärliga verk samt alster från konstindustrin. Dessutom skyddades besläktade rättigheter, till exempel skydd för utövande konstnärer, grammfonfabrikanter och radioföretag samt framställare av kataloger och liknande arbeten. Nu omfattas även till exempel musikaliska eller sceniska verk, filmverk, bild- och byggnadskonst.

Ett exempel på förändringar i lagen gäller filmverk. Från början distribuerades biograffilmer huvudsakligen genom uthyrning och utlåning, eftersom filmkopiorna var mycket dyra. Uthyrningen utgjorde filmbolagens huvudsakliga inkomstkälla och därför infördes särskilda regler som skyddade uthyrning av film. En köpare av en bok eller ett annat verk, till exempel en grammfonskiva, kunde utan risk hyra ut ett lagligen inköpt exemplar, men om det rörde sig om en film var det inte tillåtet.

En film är en skiva är en fil ...

När videofilmer började säljas, rådde det till en början oklarhet om huruvida det var tillåtet att hyra ut köpt videofilm. Så småningom fastslogs det i rättspraxis att samma regler skulle gälla för videofilm som för biograffilm, trots att videofilmerna i alla avseenden mera liknade grammfonskivor och ljudband. Numera är det dock inte tillåtet att hyra ut exemplar av någon av kategorierna.

När datorprogram började bli en kommersiell handelsvara rådde en tid en intensiv debatt kring

© Foto: Jan Emzén

Närmare 60 procent av alla svenskar i åldrarna 16-25 år har fildelat någon gång. De är uppfödda med datorer och flitiga besökare av bland annat MySpace och YouTube.

hur dessa skulle skyddas. Den allmänna uppfattningen blev att upphovsrätten var det område som skulle ta hand om detta skydd. Detta ledde bland annat till att datorprogram inledningsvis betraktades som någon form av litterära verk.

– Med teknikens utveckling har datorprogrammen integrerats i snart sagt alla yttringar av mänsklig aktivitet. Samtidigt har likheten med litterära verk minskat drastiskt. Därmed har det varit nödvändigt att skapa specialregler för datorprogram.

Detta är dock bara ett par exempel på hur svårt det är att reglera upphovsrätten och dra gränser mellan olika immateriella rättigheter. På senare år har dessutom behovet av specialregleringar närmast eskalerat och vi har för närvarande en ganska svåröverskådlig lagstiftning som är uppdelad på flera olika lagar och EU-direktiv.

– Respekten för och skyddet av kreativt skapande är fundamentalt och i högsta grad samhällsnyttigt. Musik, datorprogram och underhållning utgör numera betydande inslag i många länders handelsbalans. Däremot är det alltid förkastligt om inte teknikens landvinningar kommer allmänheten tillgodo genom lättare tillgång och lägre priser, eftersom produktions- och distributionskostnaderna har minskat drastiskt. I det här fallet är det tydligt att rättighetshavarna inte har hängt med i utvecklingen.

Det bästa för både samhället och rättighetshavarna vore om vi kunde finna nya affärsmodeller, så att konsumenterna inom lagens ramar kan erbjudas attraktiva tjänster till attraktiva priser. I längden är det troligen omöjligt att behålla ett system där produkterna endast erbjuds via dyra fysiska media. Distribution av digitala verk via datorer och mobiltelefoner är avsevärt billigare samtidigt som man kan erbjuda ett ofantligt större sortiment. Här behövs kreativitet.

Rätt och fel om upphovsrätt

Tycker du att upphovsrättslagen är en förvirrande snårskog av regler? Advokat Jonas Gulliksson, som har lång erfarenhet av att bedöma verk, upprätta avtal och driva processer inom det upphovsrättsliga området, svarar på några av de vanligaste frågorna.

© Får jag föra över musiken från en köpt CD-skiva till en mp3-spelare eller bränna en kopia till mig själv?
Ja, du får göra kopior för eget bruk. Rätten gäller enbart fysiska personer och kopian får inte spridas utanför den privata kretsen. Du får inte anlita utomstående för kopieringen.

© Får jag bränna en kopia av en CD-skiva och ge bort den i födelsedagspresent?
Nej, du får endast kopiera för eget bruk och inte för andra än den egna familjen. Förutsättningen är att du lagligen köpt en CD eller laddat ned en musikfil. Har du däremot laddat ned fri musik från Internet, går det bra att sprida den vidare. Det handlar då om musik som banden själva lägger ut på nätet för att deras fans fritt ska sprida den vidare.

© Får jag kopiera text från andras hemsidor till min egen?
Det beror på. På en Internet-hemsida är i princip allt upphovsrättskyddat om det har minsta särprägel. Kopierar du något sådant till din hemsida gör du intrång.

© Kan jag visa en köpt DVD-film på ett föreningsmöte?
Nej, du får inte hyra ut ett filmverk eller visa det offentligt utan tillstånd. Företaget Swedish Film representerar många filmproducenter i Sverige och distribuerar deras produkter inom det så kallade institutionella rättighetsområdet. Med det menas, enkelt uttryckt, all filmvisning som inte är biografvisning eller visning i privata hem. För detta får du betala en avgift baserad på antal åskådare och visningar.

© En tidning har skrivit en artikel med positiva testresultat om mina produkter. Kan jag lägga in den i en annons?
Ja, du kan lägga in en faksimil om du får tillstånd av tidningen där testerna är publicerade. Det är också tillåtet att citera artikeln, men endast ett mycket begränsat avsnitt. Däremot kan du berätta om testresultaten med egna ord. Föreningen ALIS, Administration av Litterära rättigheter i Sverige, träffar avtal och inkasserar ersättning för användning av upphovsmännens verk. STIM, Sveriges Tonsättares Internationella Musikbyrå, gör på samma sätt när det gäller musik, medan BUS, Bildkonst Upphovsrätt Sverige, gör det för bilder och fotografier.

© En konkurrent har en informativ tabell i sin broschyr. Kan jag kopiera den till mitt eget reklammaterial?
Nej, tabeller och liknande uppställningar skyddas av upphovsrätten.

© Kan jag publicera en bild som jag har hittat på Internet eller scannat in från en bok eller tidning?
Fotografier har numera samma upphovsrättsliga skydd som andra konstnärliga verk. Ett konstnärligt foto är skyddat i 70 år efter upphovsmannens död. Andra fotografier åtnjuter skydd i 50 år från den dag då fotot togs.

© Kan jag sampla musik från skivor och använda den i egen produktion?
Ja, under förutsättning att du bara använder en så kort ljudsekvens att originalverket inte kan identifieras. Så snart det går att känna igen någon karaktäristisk musiksekvens är det otillåtet, eftersom även delar av ett verk åtnjuter skydd.

© Får jag fritt fotografera ett hus och publicera en bild av det?
Ja, bilder av hus och offentliga statyer får fritt publiceras. Samma sak gäller personer som finns med på bilderna om det är uppenbart att de är bifigurer i sammanhanget. Däremot får du inte använda bilder på personer i reklam utan deras samtycke, vare sig de är kända eller okända. Gäller det publicering på Internet krävs avtal och licens.

© Kan en tidskrift använda fotografier med interiörer där det finns kända konstnartverksprodukter eller designade möbler utan att ersätta upphovsmannen?
Nej, upphovsmannen har rätt till ersättning för visning av brukskonst, alltså konstnartverk.

© Hur kan jag bäst skydda mig mot olaglig kopiering?
Det har visat sig att konventionella kopieringsskydd ofta knäcks av hackers efter kort tid. Dessa skydd kan också medföra problem genom att innehållet bara kan återges på speciella spelare. Ett intressant alternativ är att lägga in vattenmärken på skivorna. Det är svårt att ta bort dem och det finns en säker metod för att upptäcka om de är borttagna. Genom att identifiera vattenmärket från den ursprungliga köparen kan man lätt spåra olagliga kopior. Med en speciell lagstiftning har det även införts skydd för tekniska åtgärder. Den som bryter en teknikspärr på en CD eller DVD – till exempel en kopieringsspärr, kryptering eller åtkomstkontroll – eller förstör elektroniska hjälpmedel – så kallad copyright management information – betraktas som intrångsgörare. Spärrar av detta slag får inte ens brytas för att göra privata kopior.

Stort intresse för Exklusivt

Med förra numret av Exklusivt följde en miniundersökning som skulle ta temperaturen på läsarnas intresse. Engagemanget var större än väntat och det kom in många värdefulla synpunkter.

De prenumeranter som svarade snabbast fick två biobiljetter var. Bland vinnarna fanns Susanne Abbefalk i Stockholm, Magnus Lilienström i Helsingborg, Birgitta Melander och Peter Åhnblad i Stockholm.

IMHO in my humble opinion

Människor är bra för människor

För att bekämpa terrorism och brottslighet kan man idag tack vare digitalisering utföra avancerad övervakning och hantera enorma mängder information. Efter 9/11 avlyssnar USA:s National Security Agency, NSA, och Central Intelligence Agency, CIA, praktiskt taget all tele- och datakommunikation i världen. Som aldrig förr installeras övervakningskameror i butiker och på offentliga platser. Med moderna kameror kan man leta upp personer i en bild och fokusera på ansiktet. Den mest avancerade tekniken gör det möjligt att söka efter biometriska detaljer och identifiera enskilda personer.

Så länge tekniken används för goda syften är det frestande att utnyttja den maximalt. Problemet är att informationen måste tolkas och bedömas för att vara användbar. Ansiktsuttryck, kroppsspråk, handlingar och uttalanden kan uppfattas som något helt annat än vad de verkligen ger uttryck för. Övervakningen kan då få oönskade och obehagliga konsekvenser.

En annan baksida av den digitala revolutionen är den mänskliga nedrustningen. Polisstationer, brandstationer, sjukhus, postkontor och vårdcentraler läggs ner i rasande fart. Det går snart inte att få kontakt med någon myndighet utan att hamna i en evig telefonkö. Inte nog med att mänskliga tjänster beskattas extremt högt. Vi måste dessutom konkurrera med maskiner som varken blir sjukskrivna, föräldralediga, diskriminerade eller behöver ta semester. I en controllers ögon är mänsklig arbetskraft något som bör elimineras.

Jag har tänkt mycket på hur välbärgade människor hade det på 1800-talet. I många avseenden var livskvaliteten högre än idag. Förklaringen måste vara att det inte finns något som gör livet behagligare för oss människor än just människor.

Exklusivt ges ut 3-4 gånger per år av Ström & Gulliksson och Advokatbyrån Gulliksson.

Ansvarig utgivare: Jonas Gulliksson, advokat, styrelseordförande

Idé och text: Olle Benner
Redigering och projektledning: Jessika Nord
Bild och original: Jan Emzén
Tryck: Tryckfolket AB
Konstverk i huvudet: Bjørn Bjørnholt

Kontakt: Ström & Gulliksson,
Box 4188, 203 13 Malmö
Tel: 040-757 45 Fax: 040-664 44 69
E-mail: exklusivt@sg.se

Citera oss gärna, men ange källan.

Ström & Gulliksson

intellectual property consulting
www.sg.se

GULLIKSSON
ADVOCATES
www.gulliksson.se

Ström & Gulliksson erbjuder ett komplett utbud av konsulttjänster i syfte att utveckla, skydda, kommersialisera och försvara goda idéer. Vi hanterar hela kedjan av uppdrag inom området immateriella rättigheter och kan i samarbete med Advokatbyrån Gulliksson även erbjuda fullständig affärsjuridisk service.

Vi finns i Malmö, Helsingborg, Lund, Ronneby och Stockholm.

Vi ingår i företagsgruppen Arator, som förutom i Sverige finns representerad i Danmark, Norge, Tyskland och USA.

© 2008 Ström & Gulliksson AB